Peyami Safa

YALNIZIZ

YAYIN NU: 76
EDEBÎ ESERLER: 36

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-509-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1951, Nebioğlu Y.
4. Basım: 1974, Ötüken
54. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Tashih: Abdullah Ezik

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5
Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika No: 45103

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2023

Peyami Safa: (1899-15 Haziran 1961): İstanbul'da doğdu. Meşhur şair İsmail Safa'nın oğludur. Düzenli bir öğrenim göremedi. Kendi kendisini yetiştirdi. 13 yaşında hayata atıldı. Posta Telgraf Nezareti'nde çalıştı. Öğretmenlik (1914-1918), gazetecilik (1918-1961) yaptı. Hayatını yazıları ile kazandı. İstanbul'da öldü.

Kardeşi İlhami ile *Yirminci Asır* adlı bir akşam gazetesi çıkardı. Bu gazetede ilk hikâyelerini imzasız yayınladı (1919), *Kültür Haftası* (21 sayı, 15 Ocak - 3 Haziran 1936) ve *Türk Düşüncesi* (63 sayı, 1953 - 1960) adlarında iki de dergi çıkardı. Öldüğü zaman *Son Havadis* gazetesi başyazarı idi.

Peyami Safa halk için yazdığı edebî değeri olmayan romanlarını "Server Bedi" imzası ile yayınladı. Sayıları 80'i bulan bu eserler arasında *Cumbadan Rumbaya* (1936) romanıyla, *Cingöz Recai* polis hikâyeleri dizisi en ünlüleridir. Ayrıca ders kitapları da yazdı. Peyami Safa'nın fıkra ve makalelerinde sağlam bir mantık dokusu ve inandırıcılık görülür. Romanlarında olaydan çok tahlile önem verdi. Toplumumuzdaki ahlak çöküntüsünü, medeniyetin yarattığı bocalamayı, nesiller ve sosyal çevreler arasındaki çatışmayı dile getirdi. Zıt kavramları, duygu ve düşünce tezadını ustaca işledi.

Romanları: *Şimşek* (1923), *Sözde Kızlar* (1923), *Mahşer* (1924), *Bir Akşamdı* (1924), *Süngülerin Gölgesinde* (1924), *Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü* (1925), *Cânân* (1925), *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* (1930), *Fatih-Harbiye* (1931), *Attilâ* (1931), *Bir Tereddüdün Romanı* (1933), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* (1949), *Yalnızız* (1951), *Biz İnsanlar* (1959). Hikâyeleri: *Hikâyeler* (Halil Açıkgöz derledi, 1980). Oyunu: *Gün Doğuyor* (1932). İncelemedenemeleri: *Türk Inkılabına Bakışlar* (1938), *Büyük Avrupa Anketi* (1938), *Felsefî Buhran* (1939), *Millet ve İnsan* (1943), *Mahutlar* (1959), *Mistisizm* (1961), *Nasyonalizm* (1961), *Sosyalizm* (1961), *Doğu-Batı Sentezi* (1963), *Sanat-Edebiyat-Tenkid* (1970), *Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca* (1970), *Sosyalizm-Marksizim-Komünizm* (1971), *Din-Inkılap-İrtica* (1971), *Kadın-Aşk-Aile* (1973), *Yazarlar-Sanatçılar-Meşhurlar* (1976), *Eğitim-Gençlik-Üniversite* (1976), *20. Asır-Avrupa ve Biz* (1976). Ders Kitapları: *Cumhuriyet Mekteplerine Millet Alfabesi* (1929), *Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe* (1929), *Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat* (I-IV, 1929), *Yeni Talebe Mektupları* (1930), *Büyük Mektup Nümuneleri* (1932), *Türk Grameri* (1941), *Dil Bilgisi* (1942), *Fransız Grameri* (1942), *Türkçe İzahlı Fransız Grameri* (1948).

Yalnızız'ı Sunarken

Yalnızız Peyami Safa'nın, roman tekniğini en mükemmel şekliyle gerçekleştirdiği, büyük eserlerinden biridir. En son ve insanlığa sunduğu teklifleri bakımından da en olgun eseridir. Yayınevimiz bu romanı sunarken, Üstadın romanlarında dikkati çeken bir kısım özelliklere ve *Yalnızız*'ın yerine kısaca dokunmayı faydalı bulduk.

*
* *

Bildiğimiz gibi, Peyami Safa, "Sanatkâr ister istemez bir içtimai görüşün temsilcisidir. Romanda kahramanlarından biri romancının içtimai görüşünü açıklayabilir," görüşünde olmuştur. O, bütün romanlarında bazen birinci, bazen ikinci plandaki kahramanlardan birini seçerek kendi görüşlerini söylemiştir. *Yalnızız*'da da Samim romancı adına "Simeranya"yı kurar.

Bu tarzı çok kullanışını, Üstadın zaafı olarak değerlendirenler vardır. Aslında her sanatçı eserini verirken, hayat karşısında tasvipkâr, muhalif yahut isyankâr gibi aktif bir tavır almaktadır. Çünkü yazar, varlığının dışına çıkarak başkasını müşahade ve anlamak imkânına sahip değildir ve insan, kavradığını ister istemez değerlendiren bir mahiyete sahiptir. Romancı, hayatın sonsuzca ihtimalleri içinden romanın mevzuunu ve o kahramanları seçtiği, o tertip tarzı içinde verdiği için, zaruri olarak aktif bir tavır almış olmaktadır. Romanı, hayata tutulmuş sâdık bir ayna olarak anlayanlar bile, hayatı o tarz ve üslûp içinde aksettirmekle okuyucunun tercihlerini etkilemiş olmaktadırlar ki, hiçbir zaman tam bir tarafsızlık iddiasında bulunamazlar. Ancak,

Peyami Safa gibi mütefekkir, hayat hakkında vazgeçilmez tercihleri olan kavgacı bir mizaç için, romanın bütün olarak kuruluşu ve ön plana çıkarılan tiplerin davranışları yoluyla sunulan teklif ve telkinlerle[1] yetinmek mümkün değildir. O, bu bütün içinde, ayrıca kendisini romanda bir kahramana temsil ettirmiş ve sözünü söylemiştir. Bu tutumun, sosyalist sanatçıların realizm anlayışı ile yakınlığı yoktur. Üstad, sosyal gerçekçilik anlayışını, sanatçıdan iktisat vekilinin görevini istemek diye vasıflandırır.

*
* *

Üstadın, bütün romanlarına hakim kıldığı hayat için vazgeçilmez tercihleri dediğimiz hususa dokunurken, yaygın bir kanaati de tavzih etmek istiyoruz. Peyami Safa, durmadan daha güzele, doğruya, hakikate doğru koşan büyük bir düşünce gücü, sanatkâr ve ışıklı bir zeka idi. Sistemci değildi ve "izm"lerden hoşlanmadığını çok kereler yazmıştır. Ancak, bu üstün zekanın istinad ettiği bazı temel tercihler vardır ki, bunlar ilk romanı *Sözde Kızlar*'dan bu yana hiç değişmemiş, sapmamış, gittikçe güçlendirilerek inşa edilmiş ve aydınlığa kavuşturulmuştur: Müslüman-Türk olmak ve bu mensubiyet şuuru. Bütün romanlarına sindirilmiş ve yer yer roman tekniğini zorlayan açıklamalar hâlinde belirtilmiş olan bu tercihi tespit için hiç de özel bir dikkat gerekmez. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nun "çocuk kahramanının Dr. Ragıp'la tartışmalarını, *Biz İnsanlar*'daki Necati'yi, *Sözde Kızlar* ve *Fatih-Harbiye*'nin sonuçlarını hatırlayınız...

İşte, bir edebiyat tarihçimizin, *Bir Tereddüdün Romanı* ismini onun bütün romanlarına müşterek isim olarak vermek mümkündür, ifadesini, yukarıda dokunduğumuz hususlar açısından tavzih etmek gerekir. Üstadın romanlarında kahramanlara, en az tereddüt kadar hakim olan tavır şüphedir. İki kavram arasındaki yakın ilgiye rağmen, tereddüt atalete sevkeder, şüphe ise temel tercihlerine bağ-

---

[1] **telkin:** Bir duygu veya düşünceyi söz ve öğretme ile bir kimsenin belleğine yerleştirme.

lı kalarak arayışlara götürür, zekanın ışıldatıcısı olur. *Fatih-Harbiye* ve *Bir Tereddüdün Romanı*'nda olaylar ve ruh hâlleri olarak daha çok işlenen tereddüt, *Şimşek* ve *Yalnızız*'da ise şüphedir. Ancak, mesele yukarıda temas ettiğimiz, romancının hayat karşısındaki tavrı bakımından ele alınınca, *Bir Tereddüdün Romanı* hariç, diğer bütün romanlarında okuyucuyu çok açık tercihlere götürdüğü görülür. Romanlarda, bu açıdan görülen tereddütler şüphenin araştırmalarıdır ve hiçbir zaman askıda bırakılmazlar.

*
* *

Peyami Safa'nın romanlarında, değişik nisbetlerde[1] olmak üzere kendi hayatından belirli izler vardır. O, romanlarına düşüncelerini olduğu kadar gerektiğinde hayatını da koymaktan kaçınmamıştır. Acı ve tatlı yönleri ile pek renkli geçen bütün bir hayatı ona zengin bir malzeme kaynağı olmuş ve bu malzemeyi sanatkârca işlemesini bilmiştir. Üstad, roman ve romancı konusundaki bu tavrını *Bir Tereddüdün Romanı*'nda "Ve düşündü ki, en afakî zannettiğimiz romanlar bile, muharririn ruhunu muhayyel kahramanlar vasıtasıyla aksettiren bir otobiyografiden başka bir şey değildir," diye açıklar.

Çileli ve çetin şartlar içinde geçen hayatının şuuraltı tesirlerini ise Cahit Sıtkı Tarancı'ya şöyle anlatmıştı: "Benim şuurum bir facia atmosferi içinde doğdu. Ben iki yaşımda iken babam ve kardeşim on ay içinde öldü. Kısa bir fasıla ile hem kocasını hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmaya başladım. Belki bütün eserlerimi dolduran bir facia beklemek vehmi ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir." İlk romanlarından *Şimşek*'teki keskin facia atmosferi, vehim ve şüphe havası son romanı *Yalnızız*'a da yer yer mistik bir muhteva ve açıklamalar kazanarak intikal eder.

"Romanın konusu insandır," diyen Peyami Safa, onun iç macerasını daima birinci planda tutmuştur: "Romanlarımda insan ruhunun güneşsiz, hatta yıldızsız sahalarına nüfuz etmek için sarfettiğim

[1] **nisbet:** Karşılaştırılan iki şey arasındaki oran.

gayretlerin arttığını biliyorum." Bu sözlerin söylenmesinden sonra, bu nüfuz ceht ve kudreti daha da artmış ve edebiyatımız *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Yalnızız* gibi unutulmaz eserler kazanmıştır. Üstadın romanlarında bu anlayış ve gayretin gelişimini takip etmek mümkündür. Bu gelişimin takibine kısaca girmeden önce bir noktayı belirtelim ki, Peyami Safa içtimai cephesi çok kuvvetli olan bir yazardır. Romanlarında içtimai meselenin büyük ağırlığı vardır. İnsan ruhunun problemleri çetin cemiyet meseleleri ile iç içe verilir. Ancak, içtimai mesele insan ruhunun çözümlenmesi için sadece bir fon yahut vasıta olarak kullanılmaz, tartışılır, tahlil edilir, teklifler sunulur.

İlk eserlerinden olan *Şimşek,* psikolojik roman türündeki ilk denemesi olmuştur (1923). Bu eserde ruhi tahliller klinik müşahade ve tesbitleri andırır gibidir: Sonlara doğru iyice yükselen gerilime, yoğunlaşan ve çarpıcılığı artan olaylara rağmen romanın bütününe, daha sonrakilere nazaran yeterince sindirilebilmiş değildir. *Sözde Kızlar*'dakinin aksine, romanın kuruluşu içinde içtimai mesele tamamen arka plana atılmış gibidir. Fakat, yine de romancı vardır ve sözünü söylemektedir. *Sözde Kızlar*'daki Nâdir'in yerini burada Ali almıştır.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu yetim, hasta ve bir âşık çocuk ruhunun harikulade şiiridir. Ruhi tahlillerde artık romancı değil sanki hastahane duvarları konuşur, kokular, renkler konuşur. Hasta bir çocuğun ümitlerinin, acılarının bütün derinliğini bulduğumuz bu romanda içtimai meseledeki millîci Peyami Safa yine vardır ve esasen kahramanın kendisidir (1930).

Fatih-Harbiye'de (1931) içtimai yan, diğer romanlarına nazaran daha ağır basar; konu, kültür değişmelerimizden doğan buhranlarımızdır. Garpla Şark arasında değerleri ve bütün bir yaşayış tarzıyla seçim yapmak zorundan doğan bunalımlar, dengesizlikler romanın kadın kahramanına aksettirilerek verilir. *Bir Tereddüdün Romanı*'nda (1933) Fatih sahneden çekilmiş ve olaylar tamamen Beyoğlu'na taşınmıştır. Şark'ı temsil eden Fatih Mualla'dır; Beyoğlu'nu okur, düşünür ve *Fatih-Harbiye*'deki tereddüdü temsil eder. Fakat, asıl büyük kavga, tereddüt Beyoğlu'nu altüst etmektedir. Beyoğlu, yirminci

asrın ilk yarısındaki Avrupa'nın Türk cemiyet ve insanına aksetmiş halidir. Ancak, cemiyetin bir aydınlar kesimi olarak alındığı unutulmamalıdır. Tereddüt ve bunalımlar şimdi Garb'ın kendi buhranından doğmaktadır. Bu romandaki şüphe ve tereddütler bütün bir insanlık çapındadır ve insan cinsiyle birlikte sahneye çıkan temel sorular, bütün bir dünyayı tedirgin eden meselelerle iç içe olarak kendi kendini ortaya koymaktadır. İçtimai-ruhiyatçı Peyami Safa yine bütün ağırlığını koymuştur ama bütün meseleleri ferdin metafizik probleminde temellendirerek ve zekâsının olanca ışığı ile bu ebedî meselenin derinliklerine dalarak. Şimdi bütün kavgalar, bir düğüm noktası olarak iman veya imansızlık mihveri[1] etrafında dönmektedir. Daha önceki romanlarında da insanın iç macerası esastır. Ancak, bu iç macera, ilk romanlarından itibaren, insanın günlük yaşayış içindeki davranışlarının, kavgalarının, münasebetlerinin[2] ruhi tahlillerinden, bu çerçeve içinde insan ruhunun derinliklerinde yapılan gezintilerden, didiklemelerden, yavaş yavaş insanın metafizik problemine doğru derinlemesine bir yolculuk olmaya başlar. *Matmazel Noraliyanın Koltuğu*'nda insana ve insanın kavrayışlarına yeni boyutlar kazandıran bu yöneliş, *Yalnızız*'da kendi türünün aşılması güç bir doruğu olur. Bu romanda, içtimai meselede de milli sınırlar aşılır ve belki bir gün, insanlığın kavuşacağını ummak istediğimiz "Simeranya" ülkesinin ölçüleri verilir.

Biz İnsanlar, ustaca örülmüş olaylar içinde, kudretli ruhi tahlilleriyle birlikte materyalizmi tartışır. O da, *Bir Tereddüdün Romanı* gibi tam çözümünü "Simeranya"da bulacak, Matmazel Noraliya'nın muzdarip, yüce ruhu orada içtimai muhitine kavuşacaktır.

*
* *

Yalnızız, insanı ürperten, sapık bir şüphe motifi ile başlar. Sonra tereddütler, şüpheler, cemiyetimizin sınırlarını aşmayan değişik du-

---

[1] **mihver:** Konunun en önemli noktası.

[2] **münasebet:** Topluluklar veya bireyler arasındaki karşılıklı ilişki; sebep, vesile.

rumlar içinde mevzularını değiştirerek sürer gider. Mekân ve olaylar sınırlı ve yerli, fakat gerek insan gerekse cemiyette çözümlenmek istenen meseleler cihanşumûl ve ebedîdir. Romancının hayata sunduğu teklifler bütün bir insanlık içindir.

Samim bir yandan, içinde yaşadığı cemiyetin ve birlikte olduğu insanların meselelerini günün idrak ölçüleri içinde çözmeye çalışırken, odasına kapandığı zamanlarda da Peyami Safa'nın "Simeranya" ülkesini yazmaya ve hayatın problemlerini orada çözmeye çalışır.

Maddenin üstünde bir mânâ, fiziğin ötesinde bir metafizik gerçeği, dünyadaki bütün kıymetlerden başka ve onların üstünde bir ruh ve bir Allah vardır. Bu gerçekler bilinmedikçe, ilim ve teknik bu bütün içindeki yerini almadıkça insanlık buhrandan buhrana sürüklenecek, huzur ve sükûna[1] kavuşamayacaktır.

Sanatçı mütefekkirimiz insanlığı Tanrı'nın ipine sarılmaya, ona tutunmaya davet ediyor.

Maddecilikten kurtulamayan, her şeyi fizik kanunları ile laboratuvarlarda izaha kalkışan yirminci asır medeniyeti idrakini genişletmelidir: "İnsan ruhunu anlamadan atomu izah etmek mümkün değildir." "Bir öksürükle gökte bir yıldızın düşmesi arasında sıkı münasebetler vardır ve bunlar bir büyük oluş prosesinin[2] ayrı ayrı görünüşleridir." İnsan kavrayışına korkunç bir vüsat, kâinata hakim bir bütünlük ve düzen fikri getiren düşünceleri ile Üstat, beşer idrakiyle ilahi nizamın tasvirini yapar gibidir.

Yalnızız'da insanı laboratuvarlardan kurtarma, onu varlık bütünü içinde kavrama cehdinin ruh tahlillerine kazandırdığı büyük derinlik ve insana açtığı yeni ufuklar vardır. Romanda okuyacağınız bir pasajı buraya da almalıyım:

"Ey İnsan! Bu kitabı sana ithaf ediyorum. Başının üstünden büyük bir rüzgâr geçiyor. Yalancı bir fecirle başlayan asır kararıyor ve sana tek ümit ışığı olarak en kudretli kaynağı uranyum'da değil, senin ruhunda sıkışmış maddeden koparark çıkardığın korkunç tahrip aletinin patlayışından yükselecek alevi bekletiyor. Ey bahtsız!

---

[1] **sükûn:** Sakinlik, hareketsizlik.

[2] **proses**: Süreç.

Tarihinin hiçbir devrinde kendine bu kadar yabancı, bu kadar hayran ve düşman olmadın. Laboratuvarında aradığın, incelediğin, oyduğun, dibine indiğin, sırrını deştiğin her şey arasında yalnız ruhun yok. Onu beyin hücrelerinin bir üfürüğü sanmakla başlayan müthiş gafletin, otuz yıl içinde gördüğün iki muazzam dünya harbinin kan ve gözyaşı çağlayanlarında en büyük dersi arayan gözlerine bir körlük perdesi indirdi. Bırak bu maddeyi, boğ şu ölçü dehanı, doy şu fizik ve matematik tecessüsüne,[1] kov şu kemmiyet fikrini, dal kendi içine, koş kendi kendinin peşinden, bul onu, bul kendini, bul ruhunu, bul, sev, bil, ân, gör, kendi içinde gör Allah'ını. Kendine dön, kendine bak, kendine gel. Aptalca bir konfor aşkından doğduğu hâlde her biri daha korkunç bir dünya harbi hazırlayan teknik mucizelerinin yanında, senin iç zıtlıklarını elemeye yarayacak ve seni kendi kendinle boğuşmaktan kurtaracak ruh mucizelerini ara. İnan manevilere ve mukaddeslere, inan! Onlar hakkında bu kadar küçükçe düşünmekten utan! Her sezilen derinliğin ifşa ettiklerini düşünmekten bile seni alıkoyan tabiatçı metodlarını fırlat ve bitlenmiş elbiseler gibi at. Ortaçağ papazında haklı olarak ayıpladığın darkafalılığın anlayış sınırlarını daha fazla darlaştıran beş duyu idrakinin kapalı dünyası içinde kalma:

Arşı geç, ferşi atla, sidreyi aş,
Gör ne var maverada[2] ibrethiz."

Nevzat Kösoğlu

---

[1] **tecessüs:** Bir şeyin iç yüzünü öğrenmeye çalışma, öğrenme merakı.

[2] **maverâ:** Bir şeyin ötesi, görülen alemin ötesi.

Bir açıklama:

Yalnızız'ın ilk baskısında, romanın başında "prolog" diye bir bölüm vardı. Aynı yayınevi ikinci baskıyı yaparken bu kısmı çıkartmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı *Yalnızız*'ı Bin Temel Eser serisi içinde yayınlarken prologu yeniden ekledi.

Biz bu eseri Ötüken Yayınevi'nin ilk kitabı olarak yayınlamayı planladığımızda, -Üstat rahmetli olmuş, ikinci baskı henüz yapılmamıştı- Inkılap-Aka Kitabevi'nin sahibi Garbis Fikri Efendi ile görüşmüş ve ikinci baskı hakkını bize vermesini istemiştik. Konuşmalarımız sırasında bu zat *Yalnızız*'ın ilk baskısından bir nüsha çıkartarak bize göstermişti; prolog kısmı katlanmış ve üzerine Üstadın el yazısı ile "Bu kısım girmeyecek" diye yazılmıştı. Araştırıcılar için, birinci ve üçüncü baskılarda prolog kısmının varlığını da düşünerek, Üstadın arzusuna uygun olarak bu kısmı romana almıyoruz.

Prolog, çevresindeki yalan ve çirkinlikler içinde bunalan Samim'in, bir anlık olsun içtenlik ve dürüstlük arayan ruh halini aksettiren, romandan müstakil bir parça gibidir.

N. K.

Birinci Bölüm

Cesareti yoktu. Kardeşi küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstünde saat camı takar gibi dikkatle yerleştirdiği jambona tereyağını sürerken hiçbir meseleyi ciddi konuşamazdı. Bir kaşı yukarı kalkmıştı. İri mavi gözlerinde parlayan iştahtan yüzünün niçin güldüğünü, onu hiç tanımayanlar da bir bakışta anlayabilirlerdi. Fakat söylemeliyim. Yoksa çıldıracağım. Dün gece uyumadım.

Yüksek sesle:

"Dün gece uyumadım, Besim," dedi.

Kardeşi dilimi ısırmadan evvel, ona gözünün kuyruğuyla fırlattığı bir bakışla, eğer büyük bir mesele açacaksa, fena bir ân seçtiğini hatırlatmak istedi, sonra dilimi ısırdı. Yutkunurken bu ilahi lezzet ânının safiyetini[1] hiçbir düşünce ile bulandırmaya razı olmadığını anlatmak için de kaşlarını çattı. Bir iki kere daha yutkunduktan sonra, lokmadan evvel sordu.

- Niçin abla? Tavşan gibi korkak uykular vardır. En küçük bir endişe ruhta çıt çıkarsa dört nala kaçarlar. Senin de uykuların öyledir, bilirim.

- Değil Besim. Seninle ciddi konuşmak istiyorum. Küçük değil endişem. Bak, Selmin yine inmedi sofraya. Üç sabahtır böyle. Sabahları midesi bulanıyor ve başı dönüyor. Dün sabah kahvaltıda yüzü sapsarıydı. Dikkat etmedin mi?

Besim, konuşurken düşünmeyi sevmeyen adamların süratiyle cevap verdi:

---

[1] **safiyet:** Samimilik, temizlik, hakikilik.

- Henüz ona bir ebe gözüyle bakmadım. Anlamam da. Yalnız şüpheni anlıyorum. Olağan şeyler. Ciddi konuşulacak bir mesele değil.

- Besim, rica ederim.

Küçük çatalını yeşil zeytin tabağına uzatan Besim, yine bir kaşını kaldırarak:

- Vallahi Mefharet Abla, dedi, sen şu tombul zeytinleri nereden aldığını söylersen daha ciddi bir bahse girmiş olursun. İnsan vücudunda lüzumsuz bir organ yoktur. Selmin'in bunları istediği gibi çalıştırmasını niçin tabiî bulmuyorsun? Nefes alması kadar tabiî. Yirmi yaşını geçmiş güzel bir kızın, vücuduna beşinci derecede bir belediye memurunun tasdikinden sonra tasarruf etmesi âdetine elli sene sonra ne kadar gülecekler, bilmiyor musun? Bu yaşa kadar sabretmesi budalalık.

Mefharet kızardı. Besim'in fikirlerini bilirdi. Yazın balkonda şezlonglara uzandıkları zaman, kışın bitişik salondaki şöminenin önünde berjerlere gömülerek yaptıkları sayısız münakaşaların hepsi lakırdıda kalırdı. Böyle, ev halkından birinin şerefi üzerine hiç konuşulmamıştı. Hele Selmin'in, Selmin'in...

- Besim, rica ederim. Selmin benim kızım, senin ablanın kızı. Başıma kan çıkıyor. Düşün ki, Allah vermesin, böyle bir şey varsa, büyük rezalet. Dört aydan beri nişanlısından ayrı bu kız. Herkes bunu biliyor ve herkes senin gibi düşünmüyor.

- Herkes... Herkes...

Besim francala diliminin üzerine tereyağdan sonra çilek reçeli sürerken, vereceği cevaptan evvel alacağı lezzeti düşünüyor ve yutkunuyordu.

"Herkes..." diye tekrarladı ve dilimi ısırdı.

Daha sonra devam etti:

- İstanbul'da, hele bu züppe köyde herkes büyük bir mesele değildir. Bir Orta Anadolu köyünde herkes kızcağı-

zın başına bela kesilir. Zavallıyı babasına bile vurdururlar. Bir Macar köyünde kızın oturduğu evin kapısına zift sürülür ve başına lanet yağdırılır. Zavallıcığa Vilma Banki'nin "Seher Vakti'ndeki cehennem azabı çektirilir. Fakat burada herkes, meseleyi tulumba tatlısıyla sade kahve arasında konuşur, bebeğin sarışın mı, esmer mi olacağını ve kime benzeyeceğini sorarlar, geçer gider.

Mefharet'in yuvarlak etli yüzü o kadar şişiyor ve kızarıyordu ki, platin saçları ağarmış gibi görünüyordu. Dudaklarının etrafı kabarmıştı. Besim buna dikkat etti ve sustu. Bir hafta evvel ablasının tansiyonu yirmi birdi.

Kadın ağzını yarı açarak derin bir nefes aldı.

"Kime benzeyeceğini evvela ben sana sorabilir miyim?" dedi.

Besim çay ibriğine doğru giden elini birdenbire çekerek sıçradı:

- Hah! Bir bu eksikti. Tebrik ederim. İyi keşfettin: Bana benzeyecek.

- Sana değil, yanlış anlama.

- Bana, bana... İnan ki böyle bir şey imkânsız değildir. Çünkü Selmin'i çok güzel bulduğum ve senin kızın olduğunu unuttuğum anlar çok oldu. Hani şöyle bir karıncalandım. Kız kardeşim olsaydı yine benden şüphe edebilirdin. Ne çıkar ablacığım? İnsanın bütün felaketleri tabiata karşı gelmesindendir.

- Besim!

- Et, et, benden de şüphe et.

Mefharet gözlerinin ucuyla etrafı yokladıktan sonra bağırdı:

- Senden şüphe etmiyorum.

Yalanın kıstığı bir sesle ilave etti:

- Kimseden şüphe etmiyorum. Benim, başka bir üzüntüm daha var. Ağabeyimin hâlini beğenmiyorum. Dün gece

gelmedi. Seninle bir daha konuştuktu. Epey zamandır bir başkalık var onda. Odasına kapanıyor hep.

Besim çay yudumunu emerken, lezzetin dille damak arasında tat merkezine gidişinin hiçbir ânını şuursuz bırakmak istemiyor ve gözlerini yumuyordu.

Dilinin ucuyla dudaklarını yaladıktan sonra başını salladı.

"Bu bir kromozom muammasıdır,"[1] dedi, "üçümüzün de aynı ananın ve aynı babanın çocukları olduğumuz muhakkak. 1923'ün ortasına kadar doğanlar bu emniyetle konuşabilirler. Üçümüzün arasındaki farklara bak. Sanki ağabeyim Corneille'in torunu, ben Moliere'in. Sen.. sen... O! Büyük babanı aramak için Sofokles'e kadar çık. Samim'den daha trajik mahluksun sen. Hiç olmazsa onun bazı gevşek ve mızmız hassasiyet ânları var da, içindeki trajedi barutunu lakrimal[2] bezelerinde ıslatıyor. Üzüntüne gelince, o zaman da söyledim sana: Bizim birader âşık... Bu kadarı senin sahnede bir kolunu yukarı kaldırarak ve gerinen bir kedi yavrusu gibi elini havada zarif bir dalgalanışla kabartarak uzun bir tirad çekmen için kâfi değil. Biliyorum. Kime âşık, onu merak ediyorsun."

- Dün gece çıldıracaktım.

Besim başını geri attı:

- Buyur! İşte senin en çok tekrarladığın söz: Çıldıracağım, çıldıracaktım, çıldırmazsam, çıldırmaktan...

- Vallahi çıldıracaktım. Ben bu evin havasında bir ağırlık duyuyorum, Besim.

- Tabiî, acayip rüyalar da görüyorsun.

- Görüyorum. Evvelki gece perde gördüm, siyah perde. Sıkıntıdır.

- Ben de bu evin içindeyim. Hem de sizin gibi her kuşu

---

[1] **muamma:** Anlaşılması güç olan şey.

[2] **lakrimal:** Gözyaşı kesesi.

baykuş sanan kâbus tiryakileri arasındayım. Keyfimi bozmuyorum.

- Aman! Sen! Çıldırtırsın insanı... Seninle hiçbir...

Başını arkaya çevirdi. Bir ayak sesi. Hafif bir öksürük. Selmin giriyordu.

Mefharet kalktı ve Besim'e gözleriyle bir işaret çektikten sonra, kızıyla yüzyüze gelmemek için, bahçeye bakan terasın merdivenlerine doğru yürüdü.

Selmin'in yüzü solgundu.

- Günaydın, dayı.

- Bonjur Selmin, otur.

Kız önüne bakıyordu. Besim yeşil zeytin tabağını ona doğru sürdü.

- Şimdilik insanı bundan başka bu eve bağlayan lezzet yok. Bir tane ağzına at ve bana cevap ver: Bu dünyada kendisiyle her şeyi rahatça konuşabileceğin adam ben değil miyim? Anlat bana... Selmin... Haydi... Seni böyle solduran mesele nedir?

Selmin çatalını zeytine soktu, fakat elinden bıraktı. Kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin ucunda sivrilen keskin bir anlayışla cevap verdi:

- Tahmin ettiğiniz gibi.

- Tahmin ettiğimizi ne biliyorsun?

Selmin bahçeye doğru baktı:

- Annemin çıkışından belli. Anladığını iki günden beri anlıyordum.

Besim güldü:

- Peki. Mesele yok. Bahtiyar zatın adını da söyler misin?

- Söyleyemem, dayı, mâzur gör.

Besim durdu ve başını salladı:

- O hâlde benden, meseleyi on dört dakikada halledecek ve seni bir sene sonra bir mecliste görüp de "Nasılsınız Selmin Hanım?" diye sorarken sesinin imalı tonuyla sana

geçmişi hatırlatmaktan çekinecek dost bir tabib-i hâzıkın[1] adresini soracaksın.

- Hayır, dayı, sormayacağım.

Alçak sesle ilave etti:

- Doğuracağım.

Besim kızın fincanına çay koyarken başını salladı:

- Âlâ!.. Demek bahtiyar zat ile evleneceksin ve bu onun son bahtiyarlığı olacak.

- Hayır evlenmeyeceğim.

- Ha... Nesebi[2] meçhul ve gayr-ı sahih[3] evlâd-ı vatanın sayısız miktarına bir de sen ilave edeceksin. Mesele yok. Sahih veya gayrisahih: Bence müsavi.[4] Fakat annene bunu söyleyemeyiz.

Selmin omuzlarını kaldırıp indirdi.

"Bence de o müsavi," dedi, "annem benim en büyük şansımın önüne dikildi. Bundan sonra onu hiçbir işime, hiçbir zevkime karıştırmam."

- Geliyor, dikkat!

- Buyursun.

Mefharet yaklaştı. Bir pençe gibi uzattığı elindeki öfke, yakaladığı sandalyeyi takırdatarak çekti. Yüzünde hâlâ kan ve şişkinlik vardı.

Dolgun ve gevşek yanakları sarkıyordu. Selmin'inkinden daha koyu yeşil, fırlak, az kirpikli ve gölgesiz gözlerinde, hiçbir istikamet beğenmeyen huzursuz bakışlarla derin bir nefes aldı.

Selmin önüne bakıyordu.

Mefharet'in kararsız bakışları, Besim'in yüzünde durdu. Kardeşi yine bir kaşını yukarı kaldırmış, hafif hafif ba-

---

[1] **tabib-i hâzık:** Uzman, operatör doktor.

[2] **neseb:** Soy, baba soyu, şecere.

[3] **gayr-i sahih:** Doğru olmayan, düzeltilmemiş.

[4] **müsavi:** Eşit, denk.

şını sallıyor ve gülümsüyordu. Gözlerinin ucuyla ablasına bakarak, alçak sesle,

"İtiraf ediyoruz", dedi.

Mefharet sofranın karşı tarafında oturan kızına doğru eğildi ve daha ziyade "alçak" kelimesine yaklaşan bir tonla haykırdı:

- Kimden?

Selmin hiç kımıldamadı.

Dayısı cevap verdi:

- Ablacığım, müsaade et, benimle konuşacaksın, dur biraz.

Mefharet ağır vücuduna layık olmayan bir çeviklikle hemen ayağa kalkmak istediği için sandalyeyi devirdi. Arkaya doğru sendeledi ve bir düşmek tehlikesi geçirdi. Besim onu tutmak için ayağa kalkmıştı.

Kadın kızına haykırdı:

- Kimden? Söyle! Söyle diyorum!

Selmin kımıldamıyordu. Yüzü ve göz kapakları da hareketsizdi. Yalnız dudaklarının etrafında, karnının içindeki başlangıçtan ziyade annesini kudurtabilecek sinsi bir gülümseyiş vardı.

Mefharet titriyordu. Besim evvela onun elini tutmak istedi; fakat bu temasın bir patlama ile neticelenmesinden ürkerek Selmin'e gitti, onu koltuğunun altından tutarak kaldırdı ve yemek salonunun kapısına kadar götürdü.

Kızı çıkarken, annesi, arkasından bağırdı:

- Alçak!

Sonra kardeşine döndü. Dişlerini kilitleyerek iki yumruğunu havada salladı.

- Siz beni çıldırtacaksınız!

Besim ellerini pantolonunun cebine sokarak yan tarafa doğru ayrık bacaklarla iki adım attı.

- Tamam! Tamam! Her zamanki sen!

Mefharet tekrarladı.

- Çıldırtacaksınız. Bu evde bir şey dönüyor, fakat anlayacağım ben. Gizleyemezsiniz benden.

- Tamam! Tamam!

- Çıldırtacaksınız.

Sesin bir perde alçalmasından, heyecanının zirveden aşağı düşmeye başladığını sezen Besim, telkin dozunu bu inişin derecelerine göre ayarlayarak ablasına yaklaştı.

- Benimle konuş, abla, beraber düşünelim.

İki eliyle boşluğu iten Mefharet bağırdı:

- Sen çekil, ciddi bir adam gelsin.

- Ismarlayalım. O gelinceye kadar hazırda ben varım. Otur şuraya abla.

Mefharet'in tecessüsünü uyandırarak alakasının merkezini başka tarafa kaydırmak ve öfkesini azaltmak için ilave etti:

- Benim bildiğim şeyler var, öğrendim, dinle beni.

Ve hemen tabakasını çıkardı:

- Al şu sigarayı, otur şuraya.

Kadının öfkesi tecessüsüne bir ânda teslim oldu.

- Çabuk söyle.

- Otur. Hah. Dinle. Evlenecek.

Mefharet gerdanını şişirten bir gerginlikle başını arkaya doğru çekerek sordu:

- O oğlanla mı? İstemiyorum. Bana emrivaki[1] yaptı, değil mi? İstemiyorum.

- Değil, nişanlısıyla değil.

- Kiminle ya?

- Bana mahsus, çok orijinal bir şerefle seni temin ederim ki, abla, nişanlısıyla değil.

- Kimden? Kiminle? Çıldıracağım.

- Bu mesele tımarhanede halledilebilse ben de seninle çıldırırım. Bilakis abla, sakin olman lazım. Sakin olsaydın kendine gelirdin. Tansiyonun otuza fırlamıştır.

---

[1] **emrivaki:** Kabullenmek zorunda kalınan durum.

- Öldüreceksiniz beni zaten.

- Dur, dinle. Bahtiyar zatın adını sorma. Bilmiyorum. Fakat nişanlısı değil.

Mefharet yumruklarını sıkmış, meçhulü odanın içinde arıyormuş gibi etrafına bakıp soruyordu:

- Kim öyle ise? Nerede, ne çabuk! O oğlandan sonra kiminle tanıştı?

Kardeşinin iki elini birden yakaladı:

"Ben sana bir şey söyleyeyim mi, Besim," dedi, "istersen çıldırdığıma hükmet."

- Anlıyorum. Söyleme. Kimden şüphe ettiğini anlıyorum.

- Çünkü sen de ondan şüphe ediyorsun, değil mi?

- Hayır ama buna bir vehim diyemem. Ancak, ablacığım, dün gece biri burada idi, öteki yoktu.

- Bilmem. Dün gece başka. Ne diyor? Söylemiyor değil mi kimden olduğunu?

Besim ablasına düşünmek için vakit bırakmak ister gibi durdu ve cevap verdi:

- Acele ediyorsun. İki dakika bile konuşamadık, Mermerleşmiş bir fırtına gibi karşımıza dikildin. Telaş etme. Anlarız.

- Sen ne dersen de, benim şüphem devam ediyor.

- Haklısın. Araştırırız, anlarız onu da.

- Şimdi, şimdi, odasına girelim.

Duvar saatine baktı ve ayağa kalktı.

- Trenin gelmesine bir saatten fazla var. Bir şeyler yazıyor geceleri. Bulalım. Okuyalım. Casusluk çirkin bir şey ama...

Besim de kalktı.

"Okuyalım," dedi, "hiçbir şey senin şimdiki halin kadar çirkin olamaz. Yazıhanesi kilitli değil mi?"

- Ben ona anahtar uydururum.

- Allah'ın indinde kasa hırsızlığı senin bu öfkenden daha makbuldür. Nizam-ı âlem[1] hakkı için sessiz bir cinayeti bu gürültüye tercih ederim. Simeranya kâşifinin[2] yazıhanesine anahtar uydurmakta benim ahlakıma aykırı hiçbir nokta göremiyorum.

- Senin ahlakın var mı, Besim?

- Ne kadar rahat yaşadığımı görüyorsun. En ahlaklı adamdan daha zararsızım. Benden bir fenalık gördün mü hiç?

- Fırsat bulamıyorsun da ondan.

Besim'in sevimli gözlerinden iki mavi kuş uçup Mefharet'in omuzlarına kondu.

- Fırsat bulamıyorum ha... Bir kızın daha olsaydı da sana gösterseydim...

Ablasının koluna girdi.

"Gel," dedi. "Simeranya'ya filan kulak asma. Her caninin içinde temiz bir dünya vardır. Oraya kaçış kendi kendinden nefret ifade eder. Banyoyu senden çok seven fahişeler tanıdım. Bu temizlik hasretinin sırrını şimdi bir yazıhanenin gözünde bulabiliriz. Benim de içime şüphe soktun. Dünya bu kadar meraka ve heyecana değer mi?"

---

[1] **nizam-ı âlem:** Dünya düzeni.

[2] **kâşif:** Bilinmeyen bir şeyi veya yeri bulan.

SON VAPUR. Güvertenin ön tarafındayız. Yakınımızda kimseler yok. Başlarımız birbirine dayalı. Rüzgâr onun saçlarını benimkilerine, teninin kokusunu denizinkine karıştırıyor. Gözlerim kapalı. İki eli de avuçlarımda. Sıkıyorum. Başını hafifçe çekiyor ve yan bakışlarıyla gözlerimi arayarak gülümsüyor. Yüzünde; müşterek bir rüya anının dalgınlık izleri yerine, ağır düşüncelerden gelen bir dehşet intibaı[1] var. Bir korku sarayının simsiyah koridorlarında dolaşan yalnız ve mahpus bir kraliçe gibi gözleri karanlığı emiyor, büsbütün irileşiyor ve güzelleşiyor. Ben onun münzevi[2] kalbine uzaklardan seslenmek için, kulaklarının içine en güzel hislerimi fısıldıyorum. Sonra dudaklarımı yanaklarının üstüne koyuyorum. Yüzü yanıyor, o kadar yanıyor ki, biraz sonra kül olup dağılmasından korkuyorum. Sonra ince bir ıslaklık. Hafif bir titreme. Gözlerinin içine bakıyorum. Karanlık; ve soruyorum:

- Ağlıyor musun?

Gözlerini yumuyor.

*
* *

Demin, penceremde, bu hazin ilkbahar sabahı gürgenler arasında dümdüz uzanan sisli yola baka baka...

*
* *

---

[1] **intiba:** Zihinde iz bırakma, izlenim.

[2] **münzevi:** Bir kenara çekilip topluluktan uzak duran, yalnızlığı tercih eden.

İki tarafta da arzuyu gurura hesap vermeye çağıran iç muhasebe ânları olmasaydı, kendi kendini yiyen aşkın işkenceleri ne kadar azalırdı.

*
* *

Seziyorlar mı? Bazaen bu sırrı taşıyamıyacak hâle geliyorum. Takatimi aşan bir yük. Sofrada artık donmuş bir sükûtum. Yan gözler beni tarıyor. Dün akşam Mefharet, radyo başında, sordu bana:

- Ağabey, size neşeli bir istasyon arayayım mı?

Radyoda değil, kalbimde neşeli bir istasyon arıyordu. Cevap vermedim. Yalnızlık. Israr etmedi. Birdenbire Besim'i özledim. Onun neşesi daima bu evi sessizliğin fırtınalarından kurtarmıştır. Geldi hemen. Elleri cebinde ve bacakları ayrık. Bana doğru yürüdü:

"Ağabey," dedi, "bu sabah gayet mühim bir karar verdim. Daha doğrusu bir haftadır bu kararı veriyor, fakat tatbik edemiyorum."

Ne olduğunu sormadım. Mefharet benim yerimi aldı. Besim ona dönerek cevap verdi:

- Yüzümü yıkamaya karar verdim.

Her sabah vücudunu kolonya ile friksiyon[1] yapan Besim'in su korkusu beni yıllarca düşündürmüştür. Dibindeki kompleksi hâlâ bulabilmiş değilim.

Besim cevap alamayacağını bildiği hâlde sordu:

- Ağabey, Simeranya'da nasıl yıkanırlar?

Tam o sırada Selmin içeriye girdi. Suali duymuştu. Bekledi. Cevap çıkmadığını görünce kendi cazibesinin, hiçbir erkek için istisna tanımayan dayanılmaz nüfuzunu benim üzerimde alenen denemek istedi:

---

[1] **friksiyon:** Vücudun bir kısmını elle ovma, ovuşturma.

- Dayı, Simeranya'nın kızlarını ve aşklarını anlatınız, çok rica ederim.

Sağırlığım devam etti. Besim Selmin'e doğru yürüdü ve beni gösterdi:

- Bu kuyudan avuçla su alamazsın. Boşuna yorulma. Simeranya'nın kızlarını tanımak istersen *Ağniyet'ül-ağanî*'yi[1] oku: İşte güzelsin, sevgilim, işte güzelsin. Gözlerin güvercinler gibidir. Beni üzüm pideleriyle kuvvetlendiriniz. Elmalarla beni ihya[2] ediniz. Zira ben muhabbet hastasıyım. Sol eli başım altında olsun ve sağ eli beni kucaklasın. Ey! Orşelin kızları, size ceylanlar ve sahra geyikleriyle yemin veririm ki, sevgili istemedikçe onu uyandırıp kaldırmayasınız. Sevgilimin sesidir. İşte dağlar üzerinden sıçrayarak ve bayırlar üzerinden atlayarak geliyor.

Durdu. Bir hatırlama gayreti içinde hafızasını kurcaladıktan sonra, ilk gençliğimizde beraber ezberlediğimiz parçayı okumaya devam etti:

Sevgilim ceylana yahut geyik yavrusuna müşabihtir.[3] İşte şimdi duvarın arkasında duruyor, pencereden bakıyor ve kafesten görünüyor. Zira işte kış geçti. Yağmur geçip gitti. Yerde çiçekler görünüyor. Budama vakti geldi ve diyarımızda kumrunun sesi işitiliyor. İncir ağacı tomruklanıyor ve asmalar çiçeklenip rayiha[4] veriyor. Kalk ey mahbubem,[5] Cemilem[6], gel. Ey kaya koğuklarında, uçurumun gizli yerinde olan güvercinim, yüzünü göreyim, sesini işiteyim. Zira sesin şirin ve yüzün güzeldir.

*
* *

---

1 **ağniyetü'l-ağanî**: Şarkıların şarkısı.

2 **ihya:** Diriltme, canlandırma, hayat verme.

3 **müşabih:** Aralarında benzerlik olan.

4 **rayiha:** Güzel ve hoşa giden koku.

5 **mahbub, mahbube:** Sevgili, sevilen.

6 **cemile:** Birinin gönlünü hoş etmek için yapılan iyilik.

Dün gece az uyudum. Meseleyi hâlledebilmiş değilim. Sekiz ay evvel derinleşmemizin ilk anlarında, tercih edilen renkleri konuşurken, ben yeşili de söylemiştim. 'Ben de bayılırım yeşile,' demişti. Dün bindiğimiz taksi yeni ve güzeldi. 'Rengi yeşil olmasaydı...' dedi. Mordan nefretimi de hatırlaması lazımdı. Sordum: 'Mor olsaydı daha mı iyiydi?' Tereddütsüz cevap verdi: 'Tabiî...'

Ya sekiz ay evvel yalan söylemişti: His birliği aldanışı vermek için. Ya dün yalan söylemişti: His kopuşu azabı vermek için. Yahut da hakikaten değişmişti. Birinci ve ikinci ihtimal: Fettanlık.[1] Üçüncü ihtimal: İsyan. Dördüncü bir ihtimal yok. Hepsi fena. Bütün aşk, önünde beni aptallaştıran bir seraba dönüyor. Zekamın istikametinden gururuma sapladığı bu bıçağın acısı beni uyutmadı.

*
* *

Fettanlık, fettanlık...

*
* *

Sana bu satırları belki göndermeyeceğim. Bilmeni temenni ettiğim hakikat önünde beni güldürecek kadar gençsin, yanlış anlamandan korkarım. Sana içindeki demonu[2] keşfettirdiğim ânlar oldu. Rengârenk ışıklar önünde şeytanca kıvrılışlarla oynayan ifritin bir bedeni, bir de hürriyetinin tarihi vardır. Bedeni tabiattır. Hürriyeti, bütün Ortaçağ boyunca üstün planlardan gelen sert baskılara ve tatlı telkinlere dört beş yüz seneden beri baş kaldırmasıdır.

---

[1] **fettanlık:** Karışıklık çıkararak insanları birbirine düşürmek, gönül alıcılığı ve çekiciliği ile insanın gönlünde karışıklık yaratmak.

[2] **demon:** Şeytan.

Bu serkeşlik senin felaketini hazırlıyor. Bunu sana haber vermeye mecburum, fakat anlamayacaksın.

Senin için mesele, (C...)'nin tayyöründe belden kalçaya kadar inen zarif çizgi üstündedir, kumaşı aynı terziye verdiğim zaman, buna bir de kupu[1] yaratanın şöhret büyüsü katılıyor. İşte o kadar. Demonun sana hayrandır. Fakat ben?

Ben o çizgiyi dizlerine, ayaklarına kadar indirdikten sonra, belki zaruri, fakat eksik bir tekâmülün izleri üzerinde evvela beş asır geriye, sonra da beş asır ileriye doğru uzatıyorum. Geride, ışık çağı sanılan bir yeniden doğuşun başlangıcında, senin yarınki felaketini hazırlayan karanlık istikametin hareket noktalarını görüyorum. Bu, maneviliğin şimdiki bozgununu hazırlayan ahmakça bir tabiata dönüşün ilk devreleridir. Asırlar sonra, zamanımızda, şehirleri geceleyin nura boğan elektriğin ruhlarımızdaki karanlığı arttıracağını sezemeyen bir çağın emekleme yıllarında, bu çizgi, varış değil, kalkış noktasını buluyor.

Beş asır sonraya gelince...

*
* *

Ne kadar, ne kadar annesi. Meşum bir irsiyet[2] onda devam ediyor. Koketriyi[3] öldüremeyen bir aşkın kifayetsizliği anasını harap etti, kızını da bitirecek. Benim burnum büyük felaketlerin kokusunu alır.

*
* *

Dün sabah rüyayı devam ettirdim. Uyanık olarak Simeranya'ya ilk gidişim. Yatak odamın balkonundaki şez-

---

[1] **kup:** Elbiseye kesimle verilen biçim.

[2] **irsiyet:** Kalıtım, soya çekim.

[3] **koketri:** Beğenilme merakı.

longa uzanmıştım. Görünmez bulutların kararttığı bir sonbahar akşamı. Çürümüş insan eti renginde bir gökyüzünün zemini üstünde ağaç dallarının siyah uçları hafif bir rüzgârla sallanıyordu. Gözlerimi kapadım. Rüyayı hatırlamaya çalışıyordum. Kendimi bir yelkenlide buldum. Yanımda bir de kılavuzum vardı. İki tarafı ağaçlıklı bir dereye girdik. Bu sefer daha ağır gidiyorduk. Suda ve kıyılarda bizden başka hiç kimse, hatta canlı mahluk yoktu. Yelkenlimizin hiçbir rüzgâr ve hava cereyanı olmadan yürümesine şaşıyordum. Suyun yırtılışından başka ses duyulmuyordu.

Kılavuzumun yüzüne hâlâ bakmamıştım. Kadın mı, erkek mi, bilmiyordum. İçine girdiğim yeni âleme intibak[1] şartının, büyük zaruretler olmadıkça sessizlik ve hareketsizlik olduğunu hissettiğim için, kendimi yanımdaki kılavuzdan, hatta aklımdan evvel içime doğacak ilhamların[2] yol göstericiliğine bırakıyordum. İki taraf sık ormandı. Gündüz olduğu hâlde havada ebedî bir sabah loşluğu vardı. Ağaçların karartıları arasında, bazı bazı, garip bir ışık hâlinde anlaşılmaz işaretler görüyordum. Hava gittikçe hafifleşiyordu. Uzakta, Simeranya'nın, rüyada gördüğüm iskelesi belirdi. Sağ tarafta idi. Daha evvel uzun bir rıhtım vardı. Fakat bomboş.

Kılavuzuma baktım. Kadındı. Şaşırdım. Çırılçıplaktı. Biraz dikkat edince, vücudunun üstünde, boynundan ayak bileklerine kadar bir deri gibi yapışık, ipekten daha ince, şeffaf ve mavi bir elbise gördüm. Kemiksiz gibi hafif, zayıf, uzun, hareketsiz hâlinde bile kıvraklığı belli, görülmemiş plastik nispetleriyle insanı bir bakışta hayran edecek kadar biçimli bir vücut. Yüzünde peçeye benzeyen, örümcek ağından daha ince bir sis tabakası var. İri gözleri dosdoğru ruha bakıyor. Gözlerim zengin ifadeli ve küçük ağzının üstünde eski dünyamdan kalan arzuların verdiği dikkatle

---

[1] **intibak:** Değişen şartlara ve durumlara uyum sağlayabilme.

[2] **ilham:** Yaratıcı bir eyleme iten coşku veya içe doğuş, esin.

dururken, devamlı bir şimşek aydınlığına benzeyen keskin bir ışık beni sıçrattı. İskeleye doğru baktım.

Yelkenli durmuştu. Kılavuzum nefes hâlinde bir sesle bana ihtar etti.

- Dikkat ediniz. Fizyonomi ve tavır yoklamanız yapılıyor. İçinizi okuyorlar. Eski dünya hislerinizden kurtulunuz. Yoksa kabul edilmezsiniz.

Yüzüme vuran ışık çok keskin olduğu hâlde gözlerimi rahatsız etmiyordu. Allah'tan beni utandırmamasını içimden niyaz ederken, büyük ışık birdenbire söndü. Kılavuzum yoklamanın bittiğini haber verdi ve dedi ki:

- Şimdi karşıki büyük kulede bir ışık yanacak. Kırmızı ise reddedildiniz. Yeşil ise kabul edildiniz.

Sakin bir dikkatle kuleye baktım ve beni utandırmaması için Allah'a tekrar yalvardım. Ne kadar zaman.

*
* *

Besim okurken Mefharet bağırdı:

- Tren geliyor!

Besim defteri kapadı, göze koydular, kilitlediler ve odadan çıktılar. Yemek odasının terasında oturdular.

Gözlerini bahçe kapısından ayırmayan Mefharet'in yüzünde öfke ve endişe, söyleyeceği sözleri kelimesi kelimesine tahmin ettirecek kadar keskin ve açık bir ifade hâlinde idi. Besim ikame[1] hiylesiyle onun hislerine yeni bir istikamet verebilmek için saatine baktı:

- Trenin gelmesine daha otuz beş dakika var. Düdük sesi seni aldattı. Biraz daha okuyabilirdik. Aklım Simeranya'nın kulesinde kaldı. Ağabeyim bunları bize anlatmaz ki.

---

[1] **ikame:** Yerine koyma.

Mefharet büyük bir öfkeyi zaptetmeye çalıştığı zamanlarda yaptığı gibi dişlerini ve kelimelerini birbirine geçirerek süratle:

"Lüzum yok," dedi, "benim şüphem kalmadı."

Simeranya kulesindeki ışığı bekleyen Besim, dalgın olduğu için yanlış anladı.

- Ha!.. Çok şükür.

Mefharet kocaman göğsünü hoplatan bir sıçrayışla bağırdı:

- Hayır! Öyle değil! Şüphemin doğruluğundan şüphem kalmadı.

- Defterde isim yok, fakat...

- Hacet[1] var mı yavrum? "Seziyorlar mı?" diyor, bizden bahsederken, "Ben bu sırrın ağır yükünü taşıyamıyorum," diyor. "Sofrada sükûtumdan donuyorum," diyor. Hacet var mı? Besbelli.

- Ağabeyim bildim bileli sır küpü ve sükût dondurmasıdır.

- Ayol, neden çekiniyor öyleyse? Hem Selmin için kullandığı tabirlere dikkat etmedin mi? "Onun dayanılmaz cazibesi" diyor.

- Doğrudur. Ben de zor dayandım.

- Ya lacivert tayyör? (C...) dediği Cahide. Selmin onun terzisine yaptırmadı mı tayyörünü?

- Bütün "C" harfiyle başlayan isimler Cahide ise ve İstanbul'da Cahide ile Selmin'den başka tayyör giyen kız yoksa şüphen yerindedir. Laciverti de sen uydurdun.

- Ayol! Saçmalamasana! Benden de bahsediyor. "Annesi" diyor.

- Anasından doğan kız yalnız Selmin mi?

"Aşkının kifayetsizliği anasını harap etti," diyor. "İşte o ben değil miyim? Kocamın erken ölmesini ima ediyor."

---

[1] **hacet:** Gereklilik, lüzum, ihtiyaç.

Besim yanaklarını şişiren sessiz bir kahkahanın havasını yuttuktan sonra, sesinde belirmesinden korktuğu incitici istihzayı[1] bir şefkat tonuyla maskeleyerek cevap verdi.

- Ablacığım, ağabeyim koketriyi öldürmeyen bir aşkın kifayetsizliğinden bahsediyor. La Rochefoucauld'ya[2] göre aşkın koketriyi, yani işvebazlığı öldürmesi lazımdır. Öldüremezse yarım kalır ve seven kadını tereddüdün iç mücadelesiyle harap eder. Kocası vaktinden evvel ölen kadınlarda aşkın değil, talihin kifayetsizliği vardır. Bilakis şimdi seninle o karanlık sevgiliye başka bir ana aramalıyız. Muammayı öyle aydınlatabiliriz.

- O ana benim. Eğer bu kız Selmin değilse sana bu köşkteki hissemi veririm. Anladın mı? İşte sana mertçe söz. Girer misin bahse?

- Şinasi geçen gün öz kızıyla altı sene münasebette bulunup iki de çocuk yapan esrarkeş bir babanın davasını aldığını söylüyordu. Acayip dünyamızda ahlakın bu kerteye geldiğini iddia edersek, esrarkeşe de, sana da hak veririm. Fakat torunlarının hem babası hem de büyük babası olan orijinal adamın esrarkeşliği de, cesareti de ağabeyimde yoktur. Sevgisinde sadece esrar var, keşlik yok. Sen Selmin'i ona bu kadar münasip görüyorsan geç kaldın. Bahtiyar zat erken davranmış.

Mefharet, önündeki masanın üstünde duran sigara tablasını lüzumsuz yere eline aldı, havaya kaldırdı, mermer merdivenlere fırlatacakmış hissini veren bir tereddütten sonra tekrar yerine koydu.

"Seninle konuşulmaz," dedi.

Besim, büyük bir tehlike geçiren mavi kristale içinden bir "geçmiş olsun" dedikten sonra mırıldandı:

---

[1] **istihza:** Biriyle alay etme, eğlenme.

[2] **La Rochefoucauld**: (15 Eylül 1613 – 17 Mart 1680) Fransız yazar. Özdeyişleri ve denemeleriyle ünlü.

- Ben seninle de konuşmazsam ya çatlar veya Simeranya'yı boylarım.

- Bahtiyar zat dediğin, ağabeyimdir.

- Defterde çok bedbaht[1] görünüyor.

- Vicdan azabı çekiyor.

- Vicdan azabından eser göremedim. Bir azap çekiyor ama belli değil. Azap çekmek onun tabiatı. Benim güldüğüm şeylerin hepsine ağlar o. Yeşil hikâyesine şaştım, abla. Sekiz ay evvel kız ona yeşili sevdiğini söylemiş. Sekiz ay sonra aksini söylemiş. Al sana sekiz saatlik uykunun kanına giren bir mesele. Ya o zaman yalan söyledi, ya şimdi. Yahut da ağabeyimden de, yeşilinden de soğumuştur. Başka ihtimal var mı? Yok. Mademki yok, uyku da yok. Yeşillenmenin bu türlüsünü hiç görmedim.

Keskin bir tren düdüğü sesi duyunca, kulak zarına bir iğne batmış gibi sıçrayan Mefharet bağırdı:

- İşte geliyor!

Besim bir daha saatine baktı.

- Daha yirmi beş dakika var trenin gelmesine.

Mefharet havaya kalkan dirseklerini indirdi. Yüzü artık bir gelincik tarlasıydı. Bu kırmızılıkla dudaklarının keskin boyası bile kayboluyordu. Birdenbire iki elini birden Besim'e uzattı:

"Ya vapur?" diye bağırdı.

- Hangi vapur? Burası Kadıköy değil, Yeşilköy. Bu saatte vapur işlemez buraya.

- Hayır, defterdeki vapur.

- Ha!.. Güvertede yanak yanağa vermişler. Orada benim anladığım aşka benzer bir şeyler var ama sonu yine gözyaşı çıkıyor. Sulanmanın bu türlüsünü sevmem.

Mefharet Besim'in bir elini kaptı ve tekrarladı.

- Vapur, vapur! Geçen sene ağabeyim Selmin'le Ada'ya gitmedi mi? Son vapurla dönmediler mi?

---

[1] **bedbaht:** Talihsiz, derin üzüntü içinde olan.

- İyi ama ben de onlarla beraberdim.

- Sen gece güvertede oturmazsın. Onlar oturmuşlardır.

- Hayır, hep beraber aşağıda oturduk.

- Seninle konuşulmaz.

- Öyle söyler, yine konuşursun. Biz birbirimize muhtacız. Senin öfkene ve benim kahkahalarıma bu evde benden ve senden daha sağlam müşteri yok. Ağabeyim konuşmaz. Selmin de bahtiyar zat ile başka türlü görüşüyor ve bizim yanımızda fazla ağız açmıyor. Sen ve ben, birbirimize razı olmaya mahkûmuz.

Gözlerini bahçe kapısından ayırmayan Mefharet sordu:

- Kaç dakika var?

- Yirmi bir. Nedir bu merak? Ağabeyim gelirse ne olacak? Soracak mısın ona?

Mefharet şaşırdı. Bu sual onun deminden beri duyduğu bekleme heyecanının sebepsizliğini kendisine de hissettirmişti. Besim'in yüzüne bir ân bakakaldı, sonra ayağa kalktı.

"Ben ötekini söyletirim," dedi.

Besim de ayağa kalktı ve onu iki kolundan tuttu.

- Otur, abla. Üstüne varma. İnatçıdır, bilirsin. Otur Allahaşkına. Beni dinle. Otur.

Oturdular.

Besim, ablasına yine bir sigara tutuşturdu.

- Kaderinin şoförü sensin. Emin ol. Onu dram istikametinde sürme. Biraz gül, yahu! Değmez vallahi bu dünya. Bak, heyecandan yüzün pancar turşusuna döndü. Kendini düşün. Canına yazık. Ben sana bir şey sorayım: Selmin'in kıvır kıvır altın saçlı bir bebek doğurmasını kanser olmasına tercih etmez misin?

- Etmem. Bu şekilde Allah vermesin.

- Allah vermiş. Altın bebek doğacak. Onu okşamak mı daha iyi, öfkeden çatlamak mı? Ona münasipçe bir baba

aramayı neşe içinde düşünelim. Aldırma. Bak, dinle beni. Sana bir hikâye anlatayım.

Fakat sustu. Başlarını çevirdiler. Aydın, bir elinin baş parmağını şakağına dayamış, öteki parmaklarıyla alnını ovalayarak yanlarından geçti.

Hemen ayağa kalkan Mefharet, analık sezgisinin verdiği bir telaşla oğlunun arkasından koştu ve bağırdı:

- Ne var?

Çocuğun yüzü solgundu.

- Başım ağrıyor. Çok ağrıyor. Bir saat evvel iki aspirin aldım, fayda etmedi.

- Bırak artık çalışmayı.

- İmtihan yarın. Matematik.

- Bırak. Matematik kadar taş düşsün başlarına o hocaların. Bırak. Öldürecekler seni.

Besim çocuğa doğru yürüdü.

- Benden de al o kadar. İşte sana bir problem: Matematik kadar bir taşın buutlarının -pardon- boyutlarının ölçüsü ne olabilir?

TALAŞ KEBABININ huzurunda birdenbire susan Besim bir tapınma sessizliği içindeydi. Et ve yufka, ağzında eriyerek baş döndürücü bir macun hâline geldikten sonra, midesine değil kalbine gidiyormuş gibi ona büyük aşkların sarhoşluğunu veriyordu. Hizmetçi onun önünde sarı benekli bir beyazlıktan başka bir şey kalmadığını görünce, kayık tabağını sol omuzunun hizasından uzattı. Kaşlarını çatan Besim için günün en ciddi anlarından biriydi. Tabağını yeni baştan tepeleme doldurduktan sonra, itiraf etti:

- Ben bu kebaba âşığım.

Çıplak bir kadının üstüne serilmiş atlas yorgan gibi kebapların üzerinde parlayan yufkanın kehribar sarısını iştahlı gözleriyle yaladıktan sonra ilave etti:

- Dünyada bundan daha sahici aşk yoktur. Üst tarafı edebiyat.

Mefharet gözlerinin ucuyla Samim'e bakıyordu. Ağabeysi çok yorgundu. Zayıf ve karanlık yüzünde kaşları, göz kapakları ve bütün çizgileri düşüktü. Gölgede kalan gözlerinin zeki parıltısı görünmediği için, onu yalnız geniş, gergin, aydınlık ve saltanatlı alnı çirkin olmaktan kurtarıyordu.

Mefharet Selmin'e de baktı. Kızının da gözleri Samim'in üstündeydi. Fakat şüphe vermiyordu. Besim konuştuğu zaman bile sofranın dikkatlerini kendisine çeken Samim'in her birinden ayrı ayrı mânâlar boşalan hafif kımıldanışları ve susuşu kardeşinin sözlerinden fazla düşündürürdü. Aydın da ikide bir gözlerini büyük dayısına çeviriyordu; fakat renksiz yüzünde hâlâ sancı kırışıklıkları vardı.

"Ağrıyor mu başın?" diye sordu annesi.

Aydın göz kapaklarıyla cevap verdi. Parmaklarını alnına götürüp çekti.

Samim'in de gözleri ona çevrilmişti.

Çocuk alçak sesle:

"Çok ağrıyor," dedi.

Mefharet'in yüzüne keskin çizgiler hâlinde bir endişe yengeci ayaklarını geçirdi. Samim başını biraz uzatmış, Aydın'ı süzüyordu.

"Nesi var," dedi, "soğuk mu aldı?"

Besim hizmetçiye dönmüştü.

- Şu sabahki zeytinlere bir davetiye gönderelim de sofraya buyursunlar!

Mehfaret ağabeysine cevap verdi:

- Hayır. Matematik imtihanına çalışıyor. Dün gece geç yattı. Sabahleyin erken kalktı, yine çalıştı. İstemiyorum. Kalsın sınıfta. Değil mi ağabey? Sen de söyle, rica ederim.

Samim'in kederli sesi tasdik etti:

- Tabiî. Matematik sıhhat kadar lazım değil. Hatta insanların yüzde doksanına hiç lazım değil.

Besim ablasına işaret ediyordu:

- Zeytinleri hapse mahkûm etmen zulümdür. Kilerin anahtarını verir misin?

- Besim, çok hainsin.

- O zeytinlerden iki tane yesin, baş ağrısından eser kalmaz.

- Şakanın sırası mı şimdi?

- Asık suratla baş ağrısı tedavi edilir mi? Anahtarlar nerede, söyle.

- Büfenin sol gözünde.

Besim Samim'e döndü:

"Benden de al o kadar," dedi, "insanların yüzde doksan dokuzuna bakkal hesabından fazla matematiğin lüzumu yoktur. Fakat ne çare! Tahsil denilen şey, hayatımızda on

beş seneden fazla süren bir hastalıktır ve mektepten kaçmaktan başka ilacı yoktur."

Mefharet yerinden kalktı, oğluna yaklaştı ve elini onun alnına koydu.

- Senin ateşin var galiba. Kalk, yat istersen. Yemek de yemiyorsun. İştahın yok. Sonra yersin, kalk.

Ana oğul çıktılar. Hiç konuşmayan Selmin, dalgın gözleriyle Aydın'ı takip ettikten sonra mırıldandı:

- Dün de rengi bozuktu onun.

Besim önüne konan zeytin tabağına parmağını uzatarak saydı:

- Bir, iki, üç, dört... On bir. Şimdi hepsini yerim ben. On birden on çıkar, sıfır kalır. İşte bana bu kadar hesap yeter.

Samim önüne bakıyordu. Yemeği birdenbire kesti ve bir sigara yaktı. Selmin de iştahsızdı.

Biraz sonra Mefharet geldi ve haber verdi: Aydın'ın harareti 36,8.

"Fakat korkuyorum," dedi. İbrahim Bey'in kızı menenjit olduydu böyle. İmtihana çalışırken.

Besim ağabeysine baktı.

- Simeranya'da mektepler böyle midir?

Samim ayağa kalktı, terasa doğru iki adım attı ve bahçeye bakarak cevap verdi:

- Mektep yoktur orada.

- İnsanlar analarından âlim mi doğarlar?

Samim kardeşine doğru döndü ve gülümsedi. Elleri ceketinin ceplerindeydi. Vücudu gevşek duruyordu. Başı hafifçe sola ve öne doğru eğilmişti. Ela gözlerinin devamlı bir şüphe ve dikkatle karışık, cesur ve gururlu bakışı, ince dudaklarının etrafındaki tatlı gülüşün verdiği tevazu[1] intibaında yumuşuyordu. Onun, kendisinden istenen şeyi anlatmaya razı olduğu zaman aldığı bu poz derhâl alaka

[1] **tevazu**: Alçak gönüllü olma, gösterişsizlik.

uyandırır ve yarattığı sessizlik ortasında bütün dikkatleri toplardı.

Kısa bir kahkaha ile başını salladıktan sonra cevap verdi:

- Simeranya'da her seviyeye göre okuma salonları, laboratuvarlar, atölyeler, müzik, tiyatro, sinema ve spor evleri vardır. Her yaşta insanlar bunlara devam ederler. Her merak ettikleri mevzuu kendileri etüt eder ve öğrenirler. Çocuklar ve gençler için, araştırma metotlarını gösteren kılavuz-öğretmenler vardır. Bunların vazifeleri öğretmek değil, öğrenmenin yolunu öğretmektir. Çünkü Simeranya pedagojisi, insanın bütün hayatında öğrendiği şeyleri ancak kendi istediği zaman ve kendi araştırmaları neticesinde öğrendiğini bilir. Eski dünyada, yani Simeranya'ya göre bugünkü dünyamızdaki okullarda çocuklara ve gençlere öğretilen şeylerin, muayyen[1] istidat[2] ve ihtiyaçları karşılamadıkça, hayatta hiçbir işe yaramadığı anlaşılmış ve klasik mektepten eser kalmamıştır: Sınıf, kürsü, ders programı, nutuk söyler gibi ders veren öğretmen ve profesör yoktur. Diploma yoktur.

Besim bağırdı:

- Bravo! Fakat bunlar bizim dünyamız için meçhul nazariyeler değil. Bütün yeni terbiyeciler, Rousseau'dan beri böyle düşünürler.

- Burada nazariye olan şey orada hayata girmiştir.

Mefharet sordu:

- Nasıl oluyor, anlamıyorum. Sınıfsız, derssiz, diplomasız...

Ağabeyisinin yerine, Besim cevap verdi:

- Gayet basit. İş hayatından daha büyük mektep, tecrübeden daha büyük ders, ihtiyaçtan daha büyük mürebbi, tecessüsten daha büyük öğretmen, muvaffakiyetten daha büyük diploma olur mu? Dünyanın ve Türkiye'nin

---

[1] **muayyen:** Kesin olarak belirlenmiş.

[2] **istidat:** Eğilim, yetenek, yetkinlik, kabiliyet.

hâlen hiçbir büyük zengini ticaret mektebinden mezun değildir. Bazıları okuma bilmezler. Meşhur Amerikan milyarderlerinden kimi kundura boyacısı, kimi mayaza süpürücüsü, kimi gazete müvezzii[1] idi. Bizim Karamanlı milyonerlerin arasında ilkokul tahsili gören kaç tanedir? Size dünyaca meşhur bir Yahudi zenginimizin hikâyesini anlatmadım mı? Amerika'da, doğduğu günün yıldönümünde şerefine verilen ziyafette, bu milyonerimiz, kendisine çekilen tebrik telgraflarını kâtibine okuturken, davetlilere, okuma bilmediğini itiraf etmiş. Hâzırun[2] arasındaki Amerikalı sanayicilerden biri sormuş:

- "Okuma bilmediğiniz hâlde bu kadar muvaffak oldunuz, ya bilseydiniz ne olurdu?"

Yahudi zenginimiz, gençliğinde işsiz kaldığını anlatmıştı. Bir tavsiye bulup hahamhaneye başvurduğunu, fakat okuma bilmediği için oradaki münhal[3] kâtipliğe tayin olunamadığını da anlattıktan sonra:

- "Okuma bilseydim, şimdi, aranızda bulunmak şerefine sahip olmazdım. Çünkü hâlâ hahamhanede kâtiptim!" demiş.

Besim ablasına doğru bir adım atarak ilave etti:

- Bizim gibi mirasyediler için, geceleri kitap okumak, gündüzleri gevezelik etmek için lazımdır. Fakat züğürtlerin bütün felaketleri alfabeden başlar.

Selmin büyük dayısına baktı. Samim kıza döndü:

- Bence, bütün mesele, insanın umumi[4] kültürünü ve meslek bilgilerini ihtiyaçlarına ve istidadına göre hazırlamasının yolunu kendisine göstermek ve vasıtalarını vermektir. Müfredat programlarının ezici yükü altında bunalan şimdiki mekteplerde her çocuğun ayrı ihtiyaç ve isti-

---

[1] **müvezzi:** Kitap, dergi, gazete, mektup dağıtan kişi.

[2] **hâzırun:** Bizzat huzurda olanlar.

[3] **münhal:** Açılmış, açık kadro.

[4] **umumi:** Herkesle ilgili, genel.

dadı hesaba katılamaz. Talebe derse çalışmaktan ve imtihana hazırlanmaktan şahsi araştırmalara da vakit ve enerji bulamıyor. Halis kültürü de, meslek bilgisini de bu şahsi araştırmalar verir.

Mefharet sordu:

- Küçük yaşta da mı?

- Tabiî. Ömür süren alışkanlıklar küçük yaştan başlar. Çocukken Galata'da çıplak ayaklarla sigara kâğıdı satan Seferoğlu'nun sonradan büyük zenginlerimiz arasına girmesi, müstehlikin[1] ihtiyaçlarını küçük yaşta müşahedeye[2] ve onları karşılamayı düşünmeye başlamasındandır. Mektebe gitseydi bu tecrübe ve müşahedelerin hepsinden mahrum kalırdı.

Selmin sordu:

- Simeranya'da nasıl oluyor bu?

- Çocuklar ve gençler, öğleden sonra istidatlarına göre, ayrı ayrı meslek şubelerinde staj görürler. Parazit değildirler. Büyüklere yardım ederler ve bir çıraklık devresi geçirirler.

- İstidatları değişirse?

- Mesleklerini de değiştirmek haklarıdır. Bu istidatları tayin eden mükemmel testler vardır. Daha ziyade iş hayatındaki davranışlarına bakılır. Öğleye kadar ve isterlerse geceleri nazari araştırmalar ve incelemeler yaparlar. Fakat zorlama yoktur. Çünkü orada insan bir makine adam ve bir otomat değil, kabiliyetlerinin serbestçe gelişmesine her yaşta ve her meslekte imkân verilen manevi bir şahsiyettir.

Kardeşine bakarak devam etti:

- Besim'in dediği doğru: Ben yeni hiçbir şey söylemiyorum. Bugünkü terbiyecilerin hepsi aynı kanaattedirler. Fakat eski dünyamızda köhne mektep telakkisi yaşamaya devam ediyor. Bütün bir sosyal bünye değişmedikçe, yeni

---

[1] **müstehlik:** Tüketici.

[2] **müşahede:** Bir şeyi gözle görme.

pedagoji, fikirlerine tatbik sahası bulamaz. Rousseau'dan Kerchensteiner'e ve John Dewey'e kadar, iki asra yakın zamandan beri bütün pedagogların çırpınışları nafile olmuştur. İnsanın kendi kendisi hakkındaki bozuk telakkisini değiştiren bir dünyaya muhtacız. Dewey ne diyor? "Okul kitapları ve dersleri bize başkalarının bilgilerini ve keşiflerini gösteriyor ve güya, bilgi yolunda en kısa yoldan götürüyor. Hakikatte bu öğretim usulü, bize gerçekleri ve fikirleri anlamak yerine, hazırlop bilgileri ezberlemekten başka bir şey olmayan bir papağanlık öğretiyor."

Çocuk zekasının programlardaki suni tasniflere ve bölümlere zıt bir gelişme seyri takip ettiği bilindikten sonra, bugünkü okulların birer zeka mezbahası oldukları anlaşılmıştır. Fakat ideal öğretim...

Samim gülümsedi ve Besim bağırarak tamamladı:

- Simeranya'da var. Bu dünyadaki mektep kaçaklarının hepsi soluğu orada alacaklar. Ben Galatasaray'da kafa patlatmadan evvel ağabeyim orasını keşfetmiş olsaydı, tahsil belasından kurtulurdum.

Samim kaşlarını kaldırdı:

"Hayır," dedi, "asıl tahsil orada. Talaş kebabına âşık olmaktan kurtulurdun. Çünkü orada, ikide bir değişen öğretim sisteminden ziyade pilâvı ile meşhur bir mektepte okumazdın. Hazım usarelerini[1] ikide bir galeyan[2] ettiren tesirlerden uzak yaşardın ve manevi hüviyetin daha ziyade gelişirdi. Eski dünyamızın bütün yeni terbiyecileri, bu samimi, bu gerçek ve yüksek kültürü bugünkü okulların veremediğinde müttefiktirler; çünkü hepsinde öğretim usûlü baskı, zorlama, hayvan yetiştirme ve tıka basa doldurma usulüdür. Senin gibi zeki insanlar bile, talaş kebabına duyulan aşktan daha sahici bir sevgi olmadığına inanmışlar-

[1] **usare:** Salgı ile meydana gelen ve içinde enzimler bulunan organik sıvı.
[2] **galeyan:** Kaynama, çoşma.